
РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шелеметьєва Тетяна, Александрова Вероніка
DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-539-6-7>

ВСТУП

Туризм є важливим сектором економіки для багатьох регіонів, приносячи доходи та робочі місця. Враховуючи зростання популярності внутрішнього і міжнародного туризму, ефективне управління в цій сфері стає необхідним для забезпечення сталого економічного розвитку регіонів.

Особливість регіональної політики сталого розвитку туризму полягає в тому, що вона орієнтована на врахування місцевих умов, потреб і можливостей, а також на досягнення довгострокового балансу між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку туризму в конкретному регіоні. Оскільки регіональний розвиток туризму часто базується на природних і культурних особливостях (наприклад, історичних пам'ятках, природних парках, етнічних традиціях), то важливо знайти баланс між розвитком туризму та збереженням цих ресурсів для майбутніх поколінь.

Туризм не має бути окремим сектором економіки, а бути частиною загальної стратегії розвитку регіону. Це означає, що регіональна політика повинна поєднувати розвиток інфраструктури, транспорту, екології, культури та інших важливих аспектів, що забезпечують сталий розвиток в цілому.

Слід зазначити, що, незважаючи на велику кількість наукових праць, які присвячено проблемам формування регіональної політики сталого розвитку туризму з урахуванням сучасного стану в окремих регіонах, зокрема у Київській області, залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження та додаткових наукових і практичних досягнень.

Метою дослідження є характеристика регіональної політики сталого розвитку туризму Київської області, оцінювання показників (індикаторів) та визначення проблем та перспектив її реалізації.

Досягнення мети зумовлює необхідність виконання таких завдань:

- охарактеризувати регіональні особливості політики сталого розвитку туризму Київської області;
- проаналізувати основні показники сталого розвитку туризму Київської області до початку повномасштабного вторгнення та в сучасних умовах;
- визначити проблеми та перспективи реалізації політики сталого розвитку туризму в Київському регіоні.

Об'єктом дослідження є політика сталого розвитку туризму.

Предметом дослідження є особливості регіональної політики сталого розвитку туризму Київської області.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використано такі методи дослідження: логічного узагальнення (для забезпечення послідовності в проведенні наукового дослідження й формування висновків); узагальнення й систематизації (для систематизації поглядів учених та узагальнення категорійного апарату, виділення підходів до сталого розвитку туризму); аналізу та синтезу (для визначення особливостей, проблем та перспектив сталого розвитку туризму Київської області); схематичного й графічного зображення – (для схематичного подання ключових теоретичних аспектів дослідження проблеми й наочного зображення статистичних матеріалів і аналітичних даних); статистичного аналізу та розрахунку (для оцінки показників сталого розвитку туризму Київської області).

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні видання органів виконавчої влади, Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, Державної агенції розвитку туризму України, статистичні дані Державної служби статистики України, інформації Київської обласної військової адміністрації, наукові публікації за даною тематикою, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в доповненні змісту теоретичних засад та моніторингу основних показників сталого розвитку туризму в регіоні України, які дозволять формувати ефективну регіональну політику розвитку туристичної сфери.

1. Характеристика та політика Київського регіону в сфері внутрішнього туризму

Характеристика Київської області як туристичного регіону.

При реалізації політики сталого розвитку туризму в регіонах у першу чергу варто враховувати регіональну специфіку територій¹. Київська область – одна з областей на півночі України. Область межує з п'ятьма областями України, а саме з Житомирською, Вінницькою, Черкаською, Чернігівською та Полтавською областями (див. рис. 1). Обласним центром є місто Київ, але адміністративно, це місто не входить до складу області.

Рис. 1. Межі Київської області як туристичного регіону

Київська область є одним із найважливіших туристичних регіонів України, оскільки вона має багатий культурно-історичний спадок, розвинену інфраструктуру та зручне географічне розташування поблизу столиці, що робить її доступною для туристів.

Площа Київської області становить 28 131 км², та включає до свого складу 7 районів, а саме Вишгородський район (м. Вишгород), Бучанський район (м. Буча), Фастівський район (м. Фастів),

¹ Шелемєтьєва Т. В., Трохимець О. І., Собчик-Колбух А. Програмно-цільове планування як логістичний засіб розробки регіональної програми сталого розвитку туризму. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 4. С. 78–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-4-12>.

Білоцерківський район (м. Біла Церква), Броварський район (м. Бровари) та Бориспільський район (м. Бориспіль) (див. рис. 2)².

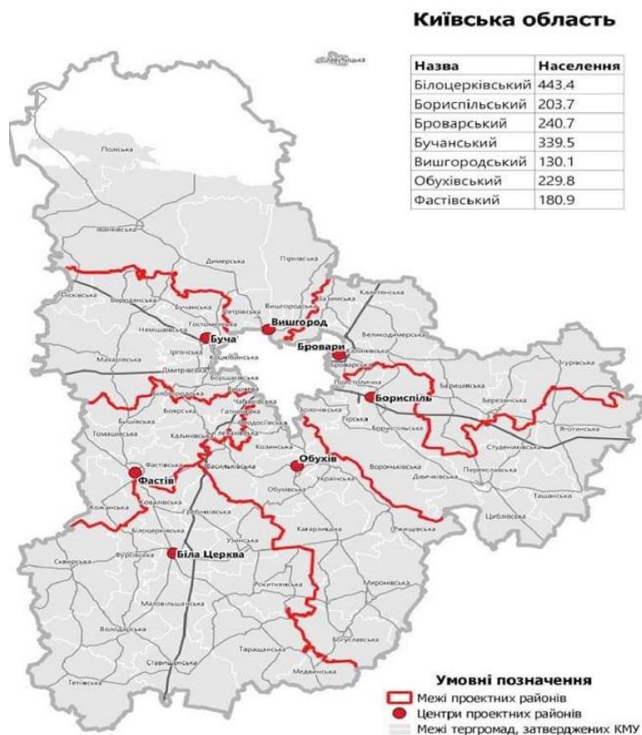

Рис. 2. Карта Київської області

Київська область цікава, як для внутрішніх туристів так і для іноземних туристів. В області знаходиться багато різноманітних туристичних пам'яток, музеїв, парків, річок, заповідників та ін. В області зосереджені міста, які мають велике історичне минуле (див. рис. 3)³. Наприклад, такі як м. Переяслав (Бориспільський район) – в ньому зосереджено багато туристично-історичних місць та музеїв. М. Біла Церква (Білоцерківський район), також відоме своєю історичністю.

² Паспорт Київської області. Київська обласна військова адміністрація. Офіційний сайт. URL: <https://koda.gov.ua/kiivshhina/pro-oblast/pasport-kyivskoyi-oblasti/> (дата звернення: 20.01.2025).

³ Київська область. Туристична карта. URL: <https://ruraltourism.com.ua/?a=oblastmap&id=32> (дата звернення: 20.01.2025).

Рис. 3. Туристична карта Київської області

Звісно з початком повномасштабної війни, багато міст області, через агресію дуже сильно постраждало, але влада всіма способами намагається відновити їх, як і для нормального життя населення, так і для більш цікавими для майбутніх туристів.

Серед найбільш відомих туристичних місць, можна виділити «місто-привид» Чорнобиль (Вишгородський район), воно відомо своєю трагічною історією пов'язаною з Чорнобильської атомною електростанцією (ЧАЕС). До повномасштабної війни, не дивлячись на небезпеку з боку радіації, багато іноземних туристів відвідували це туристичне місце. Лише в 2021 році місто відвідало 73 тисячі туристів, з цієї кількості більше було саме іноземних туристів з різних частин світу⁴ (див. рис. 4).

Дендропарк «Олександрія» – це державний дендрологічний парк Національної академії наук України, який розташований біля м. Біла Церква (Білоцерківський район). Туристам які полюбують прогулянки, гарні сади, тварин та відпочинок на свіжому повітрі, обов'язково сподобається це місце⁵.

⁴ ТСН Україна. До Чорнобиля їдуть навіть із Зімбабве: кому дозволено, що подивитися та основні маршрути. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/chornobilska-zona-zvidki-yidut-turisti-ta-scho-podivitisya-1951339.html> (дата звернення: 20.01.2025).

⁵ Олександрія дендропарк. URL: <https://www.alexandria-park.com.ua/> (дата звернення: 20.01.2025).

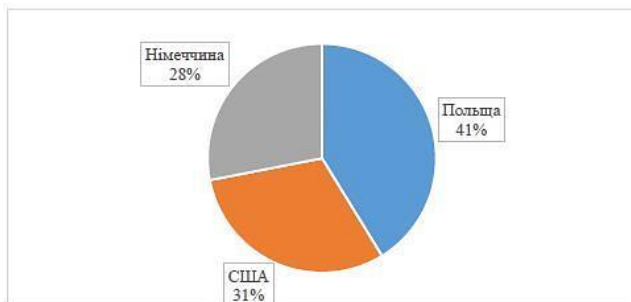

Рис. 4. Країни-лідери за кількістю відвідувачів м. Чорнобиль у 2021 році, %

Розвинута транспортна інфраструктура в області дозволяє туристам комфортно, безпечно та швидко подорожувати між районами та туристичними місцями.

В кожному районі області, є що відвідати та побачити туристам, це ідеальне місце для туристів, які хочуть відвідати не лише туристичні пам'ятки, які зосереджені в столиці, але й хочуть дослідити навколишні території.

Отже, Київська область є одним з головних туристичних магнітів країни. Розвинута туристична інфраструктура, велика кількість різноманітних туристичних місць і пам'яток так і спонукають туристів відвідати цю цікаву область України.

Регіональна політика розвитку туризму Київської області активно спрямована на поліпшення стану туристичної сфери в регіоні. Розвиток туризму на регіональному рівні залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, але з точки зору формування ефективної регіональної політики дуже важливим чинником є також діяльність місцевих органів влади та самоврядування. Зазначимо, що основним засобом реалізації довгострокової стратегії регіональної політики у сфері туризму є створення регіональних програм туристичного розвитку окремих міст та областей України⁶. В 2023 році Департамент культури та туризму Київської обласної державної адміністрації розробив «Програму розвитку туризму в Київській області на 2024–2026 роки»⁷.

⁶ Черванська Д. С., Шелемєтьєва Т. В. Політика сталого розвитку туризму в регіонах України. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Запоріжжя, 10 листопада 2023 р. С. 687–690.

⁷ Програма розвитку Київської області на 2024–2026 роки. URL: <https://kor.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Dodatok-48.pdf> (дата звернення: 20.01.2025).

В програмі представники департаменту визначили проблеми та їх розв'язання туристичної сфери в області, окреслили мету програми, обґрунтували шляхи і засоби розв'язання проблем, обсяги та джерела фінансування, строки та етапи виконання програми, навели перелік завдань і заходів програми та результативні показники, визначили очікуванні результати виконання програми, визначили її ефективність та надали координатію, щодо контролю за ходом програми.

Головною метою Програми є розробка й реалізація комплексу заходів, спрямованих на забезпечення сталого і стійкого розвитку туристичної, курортної та рекреаційної галузі Київської області, створення конкурентоспроможного на національному та міжнародному ринках якісного туристичного продукту, який давав би змогу задовольнити потреби як вітчизняних, так і іноземних туристів⁷.

Серед завдань було зазначено: зростання кількості туристів в області; збільшення надходжень до бюджету з туристичної сфери; розвиток та відновлення туристичної інфраструктури; зростання зайнятості місцевого населення в туристичній сфері та супутніх галузях економіки; впровадження маркетингу туризму області, її територій та громад; розвиток міжрегіонального і міжнародного співробітництва.

Для досягнення встановлених завдань, Департамент пропонує:

- покращити просування туристичного потенціалу області, шляхом проведення певних заходів, виготовленням сувенірної продукції, розробкою цікавої інформаційної продукції про привабливість туристичної продукції області;

- удосконалити туристичну інфраструктуру для покращення іміджу області та покращення умов пересування туристів в середині Київської області;

- розробити певні маркетингові програми для розвитку туризму в області;

- проводити певні інформаційні заходів серед місцевого населення для ознайомлення з популяризацією туристичного потенціалу в області;

- розробити та впровадити інноваційні технології в туризмі для ознайомлення туристів з певними туристичними місцями на різних мовах;

- розвинути рекреаційний та реабілітаційний туризм в області.

В Програмі виокремлено очікуванні і реальні результати: збільшення обсягів проданих туристичних послуг; збільшення туристичного потоку туристів в область; збільшення кількості інвестиційних вкладень в туристичну сферу діяльності в області, після постраждання галузі в період пандемії та повномасштабної війни; збільшення кількості робочих місць в туристичній сфері; збільшення

кількості проведених культурних заходів для розвитку туризму в області; соціально-економічний розвиток міських громад; зростання обсягів грошових надходжень до бюджету усіх рівнів.

Київщина має великий потенціал для розвитку туристичної сфери та туризму в області. Завдяки своїй архітектурі, культурі, природним ресурсам, а також, через те, що область знаходиться навколо столиці країни міста Києва.

В області розташовано багато історичних та культурних місць, які можуть бути цікавими для туристів та для створення культурно-пізнавальних турів.

Область насичена гарними краєвидами та мальовничими місцями, лісами, річками, які створюють привабливість для туристів та спонукають їх відвідати область для пізнання територій.

Фестивалі та заходи, які проводяться в Київській області допомагають ознайомитися з місцевим колоритом та гостинним населенням. Серед відомих:

- фестиваль «Київська весна» – проводиться в місті Буча, Ірпінь, святкує початок весняного сезону, охоплюючи різноманітні культурні та мистецькі події, концерти, виставки, майстер-класи з народних ремесел. Проводиться на відкритих майданчиках, зокрема у парках, залучаючи місцевих жителів і туристів;

- міжнародний еко-культурний фестиваль «Трипільське коло» – присвячений древній Трипільській цивілізації, що існувала на території Київщини. Відвідувачі можуть побачити реконструкції стародавніх обрядів, виступи фольклорних колективів, майстер-класи з гончарства та ремесел;

- фестиваль «Боярська осінь» – проводиться наприкінці осені та акцентує увагу на сільському господарстві та народних ремеслах. Фестиваль осінніх традицій, на якому місцеві жителі та гості міста можуть брати участь у ярмарках, концертах, а також спробувати традиційні українські страви;

- фестиваль «Місто майстрів» – збирає майстрів народних ремесел, художників, скульпторів та інших творчих людей, які презентують свої роботи та проводять майстер-класи. Одним з головних його напрямків є популяризація українських традиційних ремесел та інші.

Фестивалі та заходи надають Київській області значний культурний імпульс, сприяють розвитку туризму та покращують економічну ситуацію в регіоні, залучаючи як внутрішніх, так і міжнародних туристів.

Зазначимо, що Київська область активно розвиває сільський та агротуризм. Мандрівники можуть відвідати села, де місцеві жителі

пропонують екскурсії, смачні домашні страви та можливість зануритися в автентичну українську атмосферу.

Найбільш популярними видами туризму в Київському регіоні, на нашу думку, за класифікаційною ознакою – за цілями подорожі та потребами туристів: гультурно-пізнавальний, оздоровчий та темний туризм (див. табл. 1).

Культурно-пізнавальний туризм – це вид туризму, головною метою якого є пізнання особливостей матеріальної й духовної культури населення територій і місцевостей. Вважається найпопулярнішим, наймасовішим видом туризму. Відрізняється різноманітністю форм і підвидів⁸.

Таблиця 1

Найбільш популярні види туризму в Київському регіоні

Область України	Пріоритетні види туризму області	Характеристика виду туризму
Київська область	Культурно-пізнавальний туризм	Ознайомлення туристів з туристичними об'єктами певної місцевості. Відвідування музеїв, виставок, палаців та ін.
	Оздоровчий туризм	Заклади в яких туристи можуть відпочити та відновити свої сили шляхом оздоровлення.
	Темний туризм	Темний вид туризму пов'язаний з місцями, які набули своєї популярності через різноманітні негативні, трагічні та печальні ситуації та події.

Джерело: складено авторами

Культурно-пізнавальну діяльність туриста можна згрупувати наступним чином:

- знайомство з різними історичними, архітектурними або культурними епохами шляхом відвідування архітектурних пам'яток, музеїв, історичних маршрутів;
- відвідування театралізованих вистав, музичних, кіно, театрів, фестивалів, релігійних свят, бою биків, концертів і оперних сезонів, виставок картин, скульптур, фотографій тощо;
- відвідування лекцій, семінарів, симпозіумів, курсів іноземної мови, комунікативних тренінгів;

⁸ Культурно-пізнавальний туризм. URL: <https://studfile.net/preview/9081993/page:10/> (дата звернення: 20.01.2025).

– участь у демонстраціях фольклору, національної кухні та прикладного мистецтва на фестивалях фольклорних ансамблів і виставках національного народного творчості⁹.

До об'єктів культурно-пізнавального туризму в Київській області можна віднести:

– Національний парк Межигір'я – відкрився для відвідувачів як національний дендропарк в 2014 році. Зараз це одне з найкращих і найчистіших місць для відпочинку у Київській області;

– Парк Древній Київ «Київська Русь» – це повномасштабне середньовічне місто Древній Київ V–XIII ст., столиця величної держави Київська Русь. Розташований у Київській області, Обухівському районі, селі Копачів;

– Дендропарк «Олександрія» – це парк в якому збереглися головні ландшафтні композиції і сьогодні є унікальною пам'яткою садово-паркового мистецтва кінця XVIII – початку XIX століття¹⁰.

Лікувально-оздоровчий туризм – це самостійна або організована подорож до курортних місцевостей. Головна мета цих подорожей є оздоровлення, лікування чи реабілітації. Мета оздоровчого туризму – комплексне використання природних лікувальних факторів і рухової діяльності в лікувально-профілактичних цілях¹¹.

Оздоровчо-лікувальний туризм поділяється на безліч категорій: спелеотерапію, фітотерапію, айротерапію, таласотерапію, спра-терапію, інші види. Основними його напрямками є: кліматотерапія, бальнеотерапія і грязелікування¹².

В Київській області розташовано наступні оздоровчі санаторії:

– санаторій «Жовтень» (Конча Заспа). Що лікують: хвороби серця і судинної системи; наслідки операцій та перенесених хвороб (зокрема, перенесеного гострого інфаркту міокарда); цереброваскулярна патологія; різноманітні ревматичні захворювання суглобів та ін.;

– санаторій «Конча Заспа» (Київ). Що лікують: хвороби системи кровообігу; порушення в роботі нервової системи; хвороби дихальних органів; необхідність медичного супроводу вагітності;

⁹ Культурно-пізнавальний туризм. URL: <https://infotour.in.ua/lojko5-1.htm> (дата звернення: 20.01.2025).

¹⁰ Туристична мапа Київщини. URL: <https://kyivregiontours.gov.ua/places> (дата звернення: 20.01.2025).

¹¹ Павленко Є. Є., Ільницька Г. С., Павленко В. О. Оздоровчий туризм : навч. посібник. Харків : НФаУ, 2021. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/25509/1/%D0%9E%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC.pdf> (дата звернення: 20.01.2025).

¹² Оздоровчо-лікувальний туризм. URL: https://ozi.pp.ua/ozdorovcho-likuvalnij-turizm_14200/ (дата звернення: 20.01.2025).

– санаторій «Пуца Водиця» (Київ). Що лікують: хвороби серцево-судинної системи; патологій і хворобливих процесів в нервовій системі; вертебневрологічні хвороби (невралгії та інші хвороби кісткового і м'язового апарату); наслідки травм (кісток, зв'язок, суглобів).

– санаторій «Україна» (Ворзель). Що лікують: проблеми органів травлення; після інсультна реабілітація; серцево-судинні захворювання; хвороби нервової системи; реабілітації після Covid-19 та ін.¹³.

«Темний» туризм – це вид пізнавального туризму, що передбачає відвідування місць, які пов'язані зі смертю та стражданнями людей.

До складових «темного» туризму слід віднести:

– туризм катастроф (відвідування місць, які постраждали від стихійних лих, «токсичні тури» по місцях екологічних катастроф);

– містичний туризм (подорожі по місцях з паранормальною активністю);

– туризм по кладовищах;

– туризм «смерті» (цей вид спрямований на відвідування місць з трагічною історією: концентраційні табори смерті в Польщі, «Поля смерті» «червоних хммерів» у Камбоджі, місця Голодомору в Україні, музеї тортур, в'язниці з суворим режимом, місця історичних битв (наприклад, Геттисберг і Босворт) і страт, райони, де скоювали злочини серійні вбивці, наприклад Джек Різник)¹⁴.

На території Київської області у Вишгородському районі, знаходиться відома на увесь світ Чорнобильська атомна електростанція (ЧАЕС). Це туристичне місце стало відомо, через трагічну ситуацію, яка приблизно відбулася о 1 годинні ночі 26 квітня 1986 року. Саме в цей день відбувся вибух на 4 реакторі на ЧАЕС в місті Прип'ять. Наразі це місце стало популярним туристичним об'єктом, серед іноземних та вітчизняних туристів.

Важливим аспектом є правильна популяризація цих місць, шляхом створення правильної реклами та маркетингових заходів. Впровадження інноваційних технологій, покращення та розвитку туристичної інфраструктури в області, допоможуть Київщині приймати більше туристів та приносити вищий дохід в обласний бюджет з туристичної сфери.

¹³ Санаторії Київської області. URL: <https://sanatorii.in.ua/kievskaja-oblast/> (дата звернення: 20.01.2025).

¹⁴ «Темний» туризм як новий вид туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/moskalenko.htm (дата звернення: 20.01.2025).

2. Моніторинг основних показників сталого розвитку туризму Київської області до початку повномасштабного вторгнення

Для визначення рівня сталого розвитку туризму Київської області пропонуємо провести моніторинг основних показників розвитку туризму в регіоні:

- показників обсягів та напрямів туристичних потоків в регіоні;
- показників ефективності туристичної діяльності на рівні підприємств сфери туризму;
- показників оцінювання стану туристичної інфраструктури регіону¹⁵.

Моніторинг, групування, визначення сукупності статистичних показників здатні надати характеристику діяльності та привабливості регіону з урахуванням різних аспектів, створити умови для міжрегіонального порівняння відповідних даних. Моніторинг має можливість вчасно виявляти загрози і знаходити необхідні вектори розвитку ситуації в цільовому напрямку. Він також надає підстави для розробки стратегії, планів, проектів і програм сталого розвитку галузі органами публічної влади.

Отже, аналізуючи, статистичні дані Київської області зосередимо увагу на ролі та місці туристичної галузі в економіці регіону до початку повномасштабного вторгнення, за період 2018–2020 рр., на основі даних наданих Державною службою статистики (див. табл. 2).

Аналізуючи показники в таблиці 2, можна побачити, що показники в кожному році дуже сильно змінювалися та не були постійними та стійкими. Порівнюючи показники 2019 року з 2018 роком, вони збільшилися – це спричинено розвитком туризму, показники в 2020 році з 2019 роком, навпаки зменшилися – це було спричинено виникненням пандемії Covid-19, яка вплинула на закриття кордонів між державами та зменшенням туристичних потоків в світі та Україні.

Лише в 2020 році показник внутрішніх туристів збільшився, через те, що туристи не могли відвідати інші країни та подорожували по Україні.

Частка внутрішнього, виїзного та в'їзного туризму за 2018–2020 рр. в загальній кількості туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності в Київській області впродовж 2018–2020 рр. змінювалася (див. табл. 3).

¹⁵ Шелеметьєва Т. В., Трохимець О. І., Біленко М. О. Регіональна політика та оцінювання сталого розвитку туризму Запорізької області. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 2. С. 51–57. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-9>

Таблиця 2

**Аналіз показників обсягів та напрямів туристичних потоків
в Київському регіоні в 2018–2020 рр., осіб¹⁶**

Показники	Рік			Відхилення			
	2018	2019	2020	Абсолютне, осіб		Відносне, %	
				2019/ 2018	2020/ 2018	2019/ 2018	2020/ 2018
Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності	66385	86926	47950	20541	-18435	131	72,2
у тому числі							
іноземні туристи	40	26	94	-14	54	65	235
туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	63025	84374	45151	21349	-17874	134	71,6
внутрішні туристи	3320	2526	2705	-794	-615	76	81,5

Таблиця 3

**Аналіз частки внутрішнього, виїзного та в'їзного туризму
в Київському регіоні за 2018-2020 рр., %**

Показники	2018	2019	2020
Внутрішній потік	5,0	2,9	5,64
Виїзний потік	94,9	97,06	94,16
В'їзний потік	0,1	0,04	0,2

Джерело: складено авторами за даними

Аналізуючи данні наведені в таблиці 3, видно, що найбільша частка внутрішнього туризму в Київській області була в 2020 році (5,64%), виїзний – в 2019 році (97%), в'їзний – в 2020 році (0,2%) (див. рис. 5).

¹⁶ Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2025).

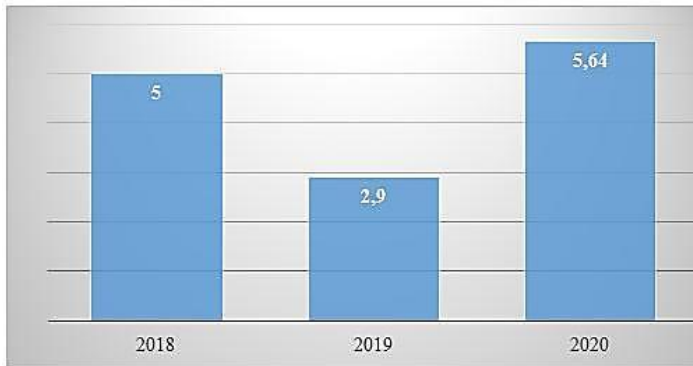

Рис. 5. Динаміка частки розвитку внутрішнього туризму в Київській області з 2018–2020 рр.,%

Складено за даними¹⁶

Найбільший показник внутрішнього туризму в Київській області був в 2020 році – 5,64%. Як бачимо з таблиці 3, частка туристів що виїжджають з області за цей період за кордон суттєво більша, аніж іноземних туристів, що приїждять до неї. Це простежується протягом всього періоду 2018–2020 рр. Така тенденція низького в'їзного туристичного потоку обумовлена тим, що у Київському регіоні приділяють наразі мало уваги популяризації туризму. Отже, треба здійснювати заходи щодо вивчення проблем низького внутрішнього та зовсім незадовільного в'їзного туристичного потоку.

Наступним кроком моніторингу показників розвитку туризму Київської області – аналіз показників ефективності туристичної діяльності на рівні підприємств сфери туризму (див. табл. 4).

Проаналізувавши данні, наведені в таблиці 4, бачимо, що найбільша кількість суб'єктів туристичної діяльності (туристичних операторів та агентів) в Київській області було в 2019 році (231 од.).

Було проведено порівняння в абсолютному та відносному відношенні показників роботи суб'єктів туристичної діяльності Київської області за 2018-2019 рр., за 2020 рік у Державній службі статистики України даних не надано. Найбільший дохід від надання туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності в Київському регіоні був у 2019 році – 67510,2 тис. грн. (див. табл. 5).

¹⁶ Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2025).

Таблиця 4

**Аналіз динаміки суб'єктів туристичної діяльності
в Київському регіоні в 2018–2020 рр., од.**

Показники	Рік			Відхилення			
	2018	2019	2020	Абсолютне, од		Відносне, %	
				2019/ 2018	2020/ 2018	2019/ 2018	2020/ 2018
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, усього	217	231	220	14	3	106,4	101,4
у тому числі:							
туроператори	6	6	10	0	4	100	166,7
турагенти	202	217	210	15	8	107,4	104
суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	9	8	-	-1	-	88,9	-

Таблиця 5

**Аналіз показників роботи суб'єктів туристичної діяльності
(юридичні особи) в Київському регіоні в 2018–2019 рр., тис. грн.**

Показники	Рік		Відхилення	
	2018	2019	Абсолютне, грн.	Відносне, %
			2019/2018	2019/2018
Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів)	20679,4	67510,2	46830,8	326,4
У тому числі від екскурсійної діяльності	3953,3	8248,7	4295,4	208,6
Сума комісійних, агентських і інших винагород	14521,3	16051,9	1530,6	110,5
Операційні витрати	13629,4	23090,5	9461,1	169,4
суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність				
У тому числі:				
матеріальні витрати	2925,7	8132,4	5206,7	277,9
витрати на оплату праці	5000,5	6232,5	1227	124,5

Продовження таблиці 5

відрахування на соціальні заходи	1105,7	1394,9	289,2	126,1
суми нарахованої амортизації	255,8	266,1	10,3	104,0
інші операційні витрати	4341,7	7064,6	2722,9	162,7

Джерело: складено авторами за даними¹⁶

Наведені показники в таблиці 6, були найбільшими в 2019 році. Це спричинено тим, що в 2019 році туризм розвивався, а в 2020 році виникла пандемія «Covid-19», яка дуже сильно вплинула на туристичну діяльність всіх країн. Багато туристичних операторів, агентів та інших туристичних організацій частково або повністю припинили свою діяльність або взагалі закрилися.

Таблиця 6

Аналіз динаміки кількості реалізованих туроператорами та турагентами туристичних путівок в Київському регіоні в 2018–2020 рр., од.

Показники	Рік			Відхилення			
	2018	2019	2020	Абсолютне, од.		Відносне, %	
				2019/ 2018	2020/ 2018	2019/ 2018	2020/ 2018
Усього:	28681	36343	21307	7662	-7374	126,7	74,3
У тому числі							
іншим організаціям	120	303	123	183	3	252,5	102,5
безпосередньо населенню усього:	28555	36016	21136	7461	-7419	126,1	74,0
з них:							
громадянам України для подорожі в межах України;	1923	1392	1437	-531	-486	72,4	74,7
за кордон	26632	34624	19699	7992	-6933	130,0	73,9
іноземцям	6	24	48	18	42	400	800

¹⁶ Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2025).

Аналіз динаміки вартості реалізованих туроператорами та турагентами туристичних путівок в Київському регіоні допомагає виявити загальні тенденції змін вартості туристичних послуг у регіоні, такі як підвищення або зниження цін (див. табл. 7). Це дозволяє зрозуміти, як змінюються умови туристичного ринку в умовах попиту та пропозиції.

Знання про динаміку вартості дозволяє туроператорам та турагентам краще планувати ціни на туристичні послуги в майбутньому, а також створювати стратегії ціноутворення для залучення клієнтів. Інформація про ціноутворення допомагає розробити ефективні маркетингові стратегії, спрямовані на залучення різних груп споживачів, зокрема, формувати акції, знижки чи спеціальні пропозиції.

Таблиця 7

Аналіз динаміки вартості реалізованих туроператорами та тур агентами (юридичні особи) туристичних путівок в Київському регіоні за 2018–2020 рр., тис. грн.

Показники	Рік			Відхилення			
	2018	2019	2020	Абсолютне, тис. грн.		Відносне, %	
				2019/2018	2020/2018	2019/2018	2020/2018
Усього:	328605,8	416336,2	228751,0	87730,4	-99854,8	126,7	69,6
У тому числі							
іншим організаціям	7650,4	25072,5	34268,2	17422,1	26617,8	327,7	447,9
безпосередньо населенню усього:	320896,4	391263,7	193844,6	70367,3	-127051,8	121,9	60,4
з них:							
громадянам України для подорожі в межах України;	5272,1	4814,2	3783,4	-457,9	-1488,7	91,3	71,8
за кордон	315624,3	386449,5	190061,2	70825,2	-125563,1	122,4	60,2
Іноземцям	59,0	-	638,2	-	579,2	-	1081,7

Проаналізувавши дані наведені в таблиці 7, видно, що показники в 2018 та 2020 роках гірші ніж показники 2019 року.

Таблиця 8

Аналіз динаміки кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами у Київському регіоні, в 2018–2020 рр., осіб

Показники	Рік			Відхилення			
	2018	2019	2020	Абсолютне, осіб		Відносне, %	
				2019/ 2018	2020/ 2018	2019/ 2018	2020/ 2018
Усього:	66385	86926	47950	20541	-18435	130,9	72,2
у тому числі:	-	-	-				
громадян України усього:	66345	86900	47856	20555	-18489	131,0	72,1
у тому числі подорожуючих:							
в межах території України	3320	2526	2705	-794	-615	76,1	81,5
за кордоном	63025	84374	45151	21349	-17874	133,9	71,6
іноземців	40	26	94	-14	54	65,0	235,0

Проаналізовані статистичні показники, формують бачення, що туристична діяльність в Київському регіоні була кращою в 2019 році.

За даними Державної служби статистики України та області протягом 2020 р. Київський регіон відвідало 33 864 осіб з різною метою (див. табл. 9).

Таблиця 9

Аналіз динаміки обслуговуваних туристів турагентами (фізичні особи підприємці) за метою поїздки та видами туризму в Київському регіоні в 2018–2020 рр., осіб

Показники	Рік					
	2018	Частка, %	2019	Частка, %	2020	Частка, %
Обслуговано туристів, усього	43520	100	57270	100	33864	100
У тому числі за метою поїздки:						
службова, ділова, навчання	954	2,2	1588	2,8	448	1,3
дозвілля, відпочинок	42222	97,0	55339	96,6	33307	98,4

Продовження таблиці 9

лікування	98	0,2	285	0,5	65	0,2
спортивний туризм	245	0,6	42	0,1	-	-
спеціалізований туризм	-	-	-	-	-	-
інші	1	0,0	16	0,0	44	0,1

Проаналізувавши таблицю 9, бачимо, що найбільша частка туристів це ті, що приїздили до регіону з метою дозвілля та відпочинку – в 2018 (97%), 2019 (96,6%) та 2020 (98,4%) роках. Дуже низький відсоток відпочиваючих відвідує територію з метою лікування та спортивного туризму. Це повинно стати приводом для вирішення питання щодо проведення масштабних заходів (наприклад, спортивних) на національному та міжнародному рівнях.

Наступною групою показників оцінювання сталого розвитку туризму в регіоні є показники стану туристичної інфраструктури. В туристичної інфраструктурі одне з центральних місць займають готелі та аналогічні засоби розміщування (див. табл. 10).

Аналіз динаміки колективних засобів розміщення в регіоні дозволяє виявити зміни в кількості та якості колективних засобів розміщення, таких як готелі, хостели, пансіонати тощо. Це допомагає зрозуміти тенденції розвитку інфраструктури в туристичному регіоні.

Статистичний облік колективних засобів розміщування в Київському регіоні показує, що їх мережа у 2020 р. нараховувала 80 закладів (юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців) із кількістю місць – 9 910 одиниць. Найбільшою кількістю колективних засобів розміщення було в 2019 році – 96.

За період 2018–2020 рр. відбувалось зменшення кількості осіб розміщених у колективних закладах з 374 973 у 2018 р. до 189 169 у 2020 р. (-49,6%).

Результати проведеного моніторингу можливо використовувати при формуванні складових регіональної політики сталого розвитку туризму Київської області та корегування завдань регіональної програми розвитку туризму.

Відзначимо, що внутрішній туризм за останні два роки дуже змінився, українці стали більше їздити Україною, відвідувати як західні так і східні регіони. Нажаль з 2017 р. не має музейної статистики на рівні країни.

Таблиця 10

**Аналіз динаміки колективних засобів розміщування
(юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб)
в Київському регіоні в 2018–2020 рр., од.¹⁷**

Показники	Рік			Відхилення			
	2018	2019	2020	Абсолютне, од.		Відносне, %	
				2019/ 2018	2020/ 2018	2019/ 2018	2020/ 2018
Кількість колективних засобів розміщування	86	96	80	10	-6	111,6	93,0
Кількість місць у колективних засобах розміщування	9489	10184	9910	695	421	107,3	104,4
Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування	374973	319670	189169	-55303	-185804	85,3	50,4

Але, відзначимо, що в Київському регіоні налічується біля 30 музеїв. Серед яких:

- Боярський краєзнавчий музей – районний краєзнавчий музей у місті Боярці, створений на базі Літературно-меморіального музею радянського письменника М. О. Островського;
- Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному – це один із найбільших музеїв народного гончарства в Україні, де представлені роботи майстрів, що відображають традиції українського гончарства, а також проводяться майстер-класи та виставки;
- Київський обласний археологічний музей. Трипілля – присвячений трипільській археологічній культурі;
- Меморіальний музей-садиба Катерини Білокур – селі Богданівка, що на Загреблі, де все життя прожила народна художниця України Катерина Білокур та інші.

Показники (індикатори) сталого розвитку туризму є важливим інструментом для оцінки і моніторингу впливу туризму на навколишнє середовище, економіку та суспільство. Вони дозволяють відстежувати

¹⁷ Колективні засоби розміщування (юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб). Головне управління статистики у Київській області. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=960&lang=1> (дата звернення: 20.01.2025).

прогрес у досягненні сталих цілей та допомагають визначити, наскільки туризм відповідає принципам сталого розвитку. Без ефективних індикаторів неможливо оцінити, чи розвивається туризм у напрямку, що забезпечує довгострокову вигоду без шкоди для навколишнього середовища і місцевих громад¹⁸.

Індикатори сталого розвитку (лат. indicator – показник) – це певні, доступні для спостереження та вимірювання, характеристики, нормативи і умови, які дозволяють робити висновки про стан та зміни, які відбуваються в навколишньому середовищі.

3. Дослідження показників, що використовуються в стратегії сталого розвитку туризму Київської області

Проведемо дослідження сучасних показників, що використовуються в стратегії сталого розвитку туризму Київської області:

1. Обсяг туризму.

У І-кварталі 2023 року від засобів розміщення у 10 регіонах України зафіксовано зростання податкових надходжень. Але Київська область не увійшла в цей перелік.

Як бачимо на рисунку 5, значне зменшення податкових надходжень від закладів розміщення Київської області спостерігалось у І кварталі 2023 році (див. рис. 6)¹⁹.

Державне агентство розвитку туризму дослідило податкові надходження від туристичної галузі по регіонах України за два квартали 2024 року²⁰.

Як бачимо на рисунку 7, Київська область за перші шість місяців 2024 року сплатила в бюджет 123 млн. 838 тис. грн проти 111 млн. 157 тис. грн. у 2023 році. У 2021 році від Київщини в казну держави надійшло 54 млн. 251 тис. грн.

¹⁸ Шелеметьева Т. В., Мамотенко Д. Ю. Регіональна політика сталого розвитку туризму : Навчальний посібник. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. 275: с іл.

¹⁹ Податки від готельної сфери у 1 кварталі 2023 за регіонами: на Буковині зростання в 2 рази. Скільки Скільки?. URL: <https://skilky-skilky.info/podatky-vid-hotelnoi-sfery-u-i-kvartali-2023-za-rehionamy-na-bukovyni-zrostannia-v-2-razy/> (дата звернення: 20.01.2025).

²⁰ Динаміка податкових надходжень по областях за перше півріччя 2024 року. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/dinamika-podatkovih-nahodzen-po-oblastyah-za-pershe-pivrichchya-2024-roku> (дата звернення: 20.01.2025).

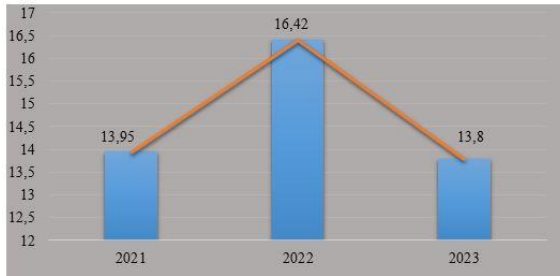

Рис. 6. Динаміка податкових надходжень від закладів розміщення Київської області за 1 квартал 2021–2023 рр., млн. грн.

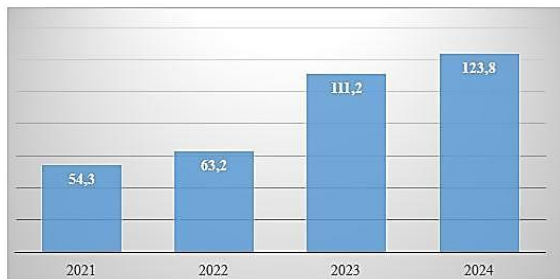

Рис. 7. Динаміка податкових надходжень від туристичної галузі Київської області за перше півріччя 2021-2024 рр., млн. грн.

За підрахунками Державного агентства розвитку туризму України в Київській області зафіксовано скорочення туристичного збору за I-півріччя 2023 року на 20,3% та становило 3 742,1 млн. грн.²¹. Але область увійшла в Топ-10 регіонів України за сплатою туристичного збору (див. рис. 8).

Зазначимо, що ставка туристичного збору встановлюється за рішенням місцевих рад за кожну добу тимчасового розміщення в розмірі до 0,5% для внутрішнього туризму і до 5% для в'їзного. Станом на 2023 рік суми складали до 30 грн. для внутрішнього туризму і до 300 грн. для в'їзного туризму.

²¹ До бюджету громад за I півріччя 2023 року надійшло понад 85 млн грн туристичного збору. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-za-i-pivrichchya-2023-roku-nadiyshlo-ponad-85-mln-grn-turistichnogo-zboru> (дата звернення: 20.01.2025).

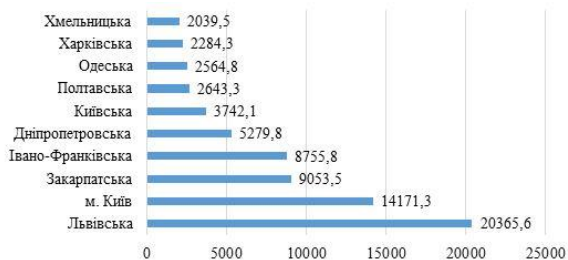

Рис. 8. Топ-10 регіонів України за сплатою туристичного збору за I-півріччя 2023 року, млн. грн.

Складено авторами

2. Рівень задоволення відвідувачів, реакція громади. Реакція місцевих громад до розвитку туризму в Київській області є різною і залежить від конкретного регіону, рівня розвитку інфраструктури та типу туризму. Серед позитивних аспектів туризму зазначимо:

- значний економічний ефект для місцевих громад, оскільки створюються нові робочі місця в готельному бізнесі, ресторанній сфері, транспорті, а також в сфері екскурсій та культурних заходів. Це дозволяє місцевим жителям отримувати доходи від туризму;

- місцеві органи влади часто покращують інфраструктуру, будують нові дороги, реконструюють історичні об'єкти, розвивають комунікації. Це сприяє загальному розвитку регіону;

- дозволяє популяризувати культурні традиції, ремесла, гастрономію, а також привертає увагу до місцевих пам'яток. Місцеві жителі можуть організовувати ярмарки, фестивалі та інші культурні події, що підвищує інтерес до їхнього регіону;

- у селах Київської області популярний сільський туризм, де місцеві жителі можуть надавати послуги агротуризму, пропонуючи екскурсії, продаж місцевої продукції та організацію відпочинку на природі.

Серед негативних аспектів:

- в деяких районах, особливо у популярних місцях поблизу Києва, може спостерігатися перевантаження інфраструктури – дороги, громадський транспорт, готелі та інші послуги не завжди готові до великих потоків туристів, що може призводити до дискомфорту для місцевих мешканців;

- зростання туристичних потоків може негативно впливати на навколишнє середовище (екологічні проблеми), особливо в природних зонах, де туристи можуть не завжди дотримуватися правил поведінки, залишаючи сміття або порушуючи екологічні стандарти;

- у деяких випадках активний розвиток туризму може призводити до зміни традиційного способу життя місцевих жителів, впливати на їхній побут і навіть викликати соціальні напруження через незадоволеність деяких груп населення змінами в їхній повсякденній діяльності;

- високий попит на туристичні послуги, може призвести до зростання цін на житло, продукти харчування, транспорт і інші ресурси, що може негативно позначатися на місцевих жителях, особливо в сільській місцевості.

В окремих випадках виникає змішана реакція громади на специфічні форми туризму. Так, наприклад, спеціалізовані туристичні маршрути, що проводяться в зоні відчуження Чорнобиля, можуть викликати різні реакції серед місцевих мешканців. Для одних це є джерелом додаткових доходів і популяризацією їхнього регіону, для інших – це нагадування про трагічні події, що можуть викликати емоційні труднощі.

Розвиток екотуризму та агротуризму Київської області викликає переважно позитивний відгук у громадах, оскільки це відновлення традиційних сільських господарств, місцевих ремесл, створення нових робочих місць та збереження екологічної рівноваги.

3. Якість діяльності туристичних закладів та рівень задоволення туристичних потреб.

Кількість робочих місць у сфері туризму в Київській області залежить від багатьох факторів, зокрема розвитку інфраструктури, кількості туристів, сезонності та специфіки туристичних послуг. Загалом, кількість робочих місць у туризмі може включати такі напрямки, як:

- готельний бізнес (персонал готелів, ресторанів, кафе);
- туристичні агентства та гідів;
- транспортні компанії (таксі, автобуси, оренда авто);
- екскурсії та культурні події (організатори, адміністратори, технічний персонал);
- сільський та агротуризм (працівники в сільських готелях, фермерських господарствах, екскурсіводів).

Серед основних проблем та перспектив реалізації політики сталого розвитку туризму в Київському регіоні України можна відзначити наступне.

Проблеми реалізації політики сталого розвитку туризму в Київському регіоні України:

- недостатня кількість інформації, яка могла вплинути на проінформованість туристів про рекреаційно-туристичні об'єкти та найбільш популярні місця в області;
- низький рівень інвестицій у екологічний туризм в області;

- екологічні проблеми в області;
- залежність розвитку туризму в області від сезонності та погодних умов;
- відсутність єдиного принципу стратегій розвитку серед районів області.

Перспективи реалізації політики сталого розвитку туризму в Київському регіоні:

- створення нових туристичних продуктів, які б відповідали концепції сталого розвитку та могли б зацікавити потенційних туристів для відвідування;
- підвищення рівня освіти та обізнаності, щодо концепції сталого розвитку місцевого населення;
- розвиток туристичної діяльності в чистій місцевості, екологічного туризму;
- покращення транспортної інфраструктури, яка дозволить туристам комфортно та швидко переміщуватися областю;
- створення фестивалів та цікавих подій, які допоможуть позиціонувати область, як важливий культурний центр для потенційних туристів;
- збереження навколишньої середовища, шляхом створення охоронних природних місць, які будуть захищені та цікаві для відвідування туристами.

ВИСНОВКИ

У дослідженні охарактеризовано регіональну політику сталого розвитку туризму Київської області, оцінено показники (індикатори) та визначення проблеми та перспективи її реалізації. Одержані в процесі дослідження результати та їх узагальнення надають змогу сформулювати такі висновки й внести пропозиції, які мають теоретичне та практичне значення.

Надано характеристику та відзначено регіональну політику Київської області в сфері внутрішнього туризму. Київська область – одна з областей на півночі України, яка межує з п'ятьма областями України, а саме з Житомирською, Вінницькою, Черкаською, Чернігівською та Полтавською областями. Вона має багатий культурно-історичний спадок, розвинену інфраструктуру та зручне географічне розташування поблизу столиці, що робить її доступною для туристів. Регіональна політика розвитку туризму Київської області активно спрямована на поліпшення стану туристичної сфери в регіоні. В 2023 році Департамент культури та туризму Київської обласної

державної адміністрації розробив «Програму розвитку туризму в Київській області на 2024-2026 роки».

Проведено моніторинг основних показників (індикаторів) сталого розвитку туризму Київської області до початку повномасштабного вторгнення. Аналізуючи статистичні данні зазначено, що найбільша частка внутрішнього туризму в Київській області була в 2020 році (5,64%), виїзного – в 2019 році (97%), в'їзного – в 2020 році (0,2%). Найбільша кількість суб'єктів туристичної діяльності (туристичних операторів та агентів) в Київській області було в 2019 році – 231 од.

Досліджено показники, що використовуються в стратегії сталого розвитку туризму Київської області. Київська область за перші шість місяців 2024 року сплатила в бюджет країни від туристичної галузі 123 млн. 838 тис. грн. проти 111 млн 157 тис. грн. у 2023 році. У 2021 році від Київщини в казну держави надійшло 54 млн. 251 тис. грн. За підрахунками Державного агентства розвитку туризму України в Київській області зафіксовано скорочення туристичного збору за I-півріччя 2023 року на 20,3% та становило 3 742,1 млн. грн.

В Київській області є свої проблеми та переваги у реалізації політики сталого розвитку туризму. Це свідчить про те, що потрібно робити дієві кроки та впроваджувати можливі рішення для підтримки цієї стратегії. Для розвитку туристичної сфери в області. Важливою умовою є збалансований підхід до розвитку туризму, що дозволить максимально використати його позитивний потенціал, мінімізуючи негативні впливи.

АНОТАЦІЯ

Досліджено практичні аспекти регіональної політики сталого розвитку туризму. Запропоновано проведення моніторингу основних показників для оцінювання сталого розвитку туризму в Київському регіоні: обсягів та напрямів туристичних потоків; економічної ефективності туризму; ефективності туристичної діяльності на рівні підприємств туристичної сфери; оцінювання стану туристичної інфраструктури. Розглянуто і проаналізовано показники сталого розвитку туризму в Київському регіоні. Визначено основні тенденції розвитку туризму в Київській області. Обґрунтовано необхідність враховувати у першу чергу регіональну специфіку територій при реалізації політики сталого розвитку туризму в регіонах. Виокремлено спрямованість регіональної політики розвитку туризму Київської області.

Література

1. Шелемєтьєва Т. В., Трохимець О. І., Собчик-Колбух А. Програмно-цільове планування як логістичний засіб розробки регіональної програми сталого розвитку туризму. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 4. С. 78–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-4-12>.
2. Паспорт Київської області. Київська обласна військова адміністрація. Офіційний сайт. URL: <https://koda.gov.ua/kiivshhina/pro-oblast/pasport-kyivskoyi-oblasti/> (дата звернення: 20.01.2025).
3. Київська область. Туристична карта. URL: <https://ruraltourism.com.ua/?a=oblastmap&id=32> (дата звернення: 20.01.2025).
4. ТСН Україна. До Чорнобиля їдуть навіть із Зімбабве: кому дозволено, що подивитися та основні маршрути. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/chornobilska-zona-zvidki-yidut-turisti-ta-scho-podivitisya-1951339.html> (дата звернення: 20.01.2025).
5. Олександрія дендропарк. URL: <https://www.alexandria-park.com.ua/> (дата звернення: 20.01.2025).
6. Черванська Д. С., Шелемєтьєва Т. В. Політика сталого розвитку туризму в регіонах України. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства*: матеріали ІІ Міжнарод. наук.-практ.конф., м. Запоріжжя, 10 листопада 2023 р. С. 687–690.
7. Програма розвитку Київської області на 2024–2026 роки. URL: <https://kor.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Dodatok-48.pdf> (дата звернення: 20.01.2025).
8. Культурно-пізнавальний туризм. URL: <https://studfile.net/preview/9081993/page:10/> (дата звернення: 20.01.2025).
9. Культурно-пізнавальний туризм. URL: <https://infotour.in.ua/lojko5-1.htm> (дата звернення: 20.01.2025).
10. Туристична мапа Київщини. URL: <https://kyivregiontours.gov.ua/places> (дата звернення: 20.01.2025).
11. Павленко Є. Є., Ільницька Г. С., Павленко В. О. Оздоровчий туризм : навч. посібник. Харків : НФаУ, 2021. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/25509/1/%D0%9E%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC.pdf> (дата звернення: 20.01.2025).
12. Оздоровчо-лікувальний туризм. URL: https://ozi.pp.ua/ozdorovcho-likuvalnij-turizm_14200/ (дата звернення: 20.01.2025).
13. Санаторії Київської області. URL: <https://sanatorii.in.ua/kievskaja-oblast/> (дата звернення: 20.01.2025).

14. «Темний» туризм як новий вид туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/moskalenko.htm (дата звернення: 20.01.2025).

15. Шелеметьєва Т. В., Трохимець О. І., Біленко М. О. Регіональна політика та оцінювання сталого розвитку туризму Запорізької області. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 2. С. 51–57. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-9>

16. Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2025).

17. Колективні засоби розміщування (юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб). Головне управління статистики у Київській області. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=960&lang=1> (дата звернення: 20.01.2025).

18. Шелеметьєва Т. В., Мамотенко Д. Ю. Регіональна політика сталого розвитку туризму : Навчальний посібник. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. 275: с іл.

19. Податки від готельної сфери у 1 кварталі 2023 за регіонами: на Буковині зростання в 2 рази. Скільки Скільки?. URL: <https://skilky-skilky.info/podatky-vid-hotelnoi-sfery-u-i-kvartali-2023-za-rehionamy-na-bukovyni-zrostannia-v-2-razy/> (дата звернення: 20.01.2025).

20. Динаміка податкових надходжень по областях за перше півріччя 2024 року. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/dinamika-podatkovih-nadhodzen-po-oblastyah-za-pershe-pivrichchya-2024-roku> (дата звернення: 20.01.2025).

21. До бюджету громад за I півріччя 2023 року надійшло понад 85 млн грн туристичного збору. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-za-i-pivrichchya-2023-roku-nadiyshlo-ponad-85-mln-grn-turistichnogo-zboru> (дата звернення: 20.01.2025).

Information about the authors:

Shelemetieva Tetiana Vyacheslavivna,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor at the Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business

National University «Zaporizhzhia polytechnic»

64, Zhukovskoho str., Zaporizhzhia, 69063, Ukraine

Aleksandrova Veronica Viktorivna,

Master Student

National University «Zaporizhzhia polytechnic»

64, Zhukovskoho str., Zaporizhzhia, 69063, Ukraine